

smo videli; na slepo srečo smo prestavljali noge. Nenadoma je našega očeta zmanjkalo; pogrnil je v ruševje in se pustil zvleči ven. Malo kasneje sem takega »zajca« ujela tudi sama. Spodneslo mi je noge, a ruševje je padec ublažilo, da sem se sesedla kot na vzmeti.

OPTIMISTIČEN DEŽ

Kdo ve, kakšni čudoviti razgledi bi bili tu v lepem vremenu, tako pa nas je obdajala sama megla. Vsaj eno prednost pa je imelo tako vreme: kač se nam ni bilo treba bati, čeprav v vodniku izrecno opozarjajo nanje ravno na tem delu. Na nekem kamnu je pisalo »koča«, vendar je še ni bilo. Pač pa je bil spet hrib — in, no, končno smo bili na vrhu Malega Golaka (1495 m). Požigosali smo transverzalne knjižice, se vpisali v vpisno knjigo in tedaj sta prilezla za nami onadva planinca, ki smo ju srečali doli na križpotju. Nejeverno sta gledala v vodnik in se čudila, da smo mi že tu, saj sta onadva vendar šla po bližnjici!

»Koliko časa smo hodili« je zanimalo sina, zaradi stave seveda. Mož je privlekel uro iz prsnega žepa in ugotovil, da je bilo hoje tam od odcepa 1,45, vsega skupaj pa smo bili na poti 5 ur in 36 minut.

»Hura!« je bila vsa vesela hči. »No, saj ti bom nekaj reber čokolade kljub temu dala,« ga je velikodušno potolažila zaradi izgubljene stave.

Iz megle je začelo na gosto rositi in optrti smo si nahrbtnike ter se podali navzdol proti Iztokovi koči.

Na obrveh in trepalnicah so nam visele kapljice, vedno več vode je teklo po nas in v nas. A ni nam bilo do hitenja. Mokri smo tako in tako že bili in Iztokova koča nas bo počakala, sicer pa sploh ni oskrbovana. Tam se bomo lahko preoblekli v suha oblačila in se okrepčali iz nahrbtnika. Misel na suho obleko in obutev in na požirek vročega čaja iz termovke nam je povzročala večje ugodje, kot če bi to v resnici že dosegli. Lagodno smo šli skozi gosto ruševje navzdol, zraven brili norce, se smejali, peli in si žvižgali.

Včasih pač mora tudi deževati.

ŠTEVILNI SO PREPRIČANI: JETI VENDARLE ŽIVI

SREČANJA Z DIVJIM SNEŽNIM MOŽEM

Tu je tiskovne agencije poročajo, da je skupina mladih ljudi pred tedni nedaleč od Spodnje Volge ujela snežnega človeka, ki ga že desetletja iščejo različne odprave. To človeku podobno bitje, poraščeno z dlako, je veliko kot povprečen človek. Njegov obraz je izrazito grd, v ustih pa ima rumene zobe. Snežnega človeka so zvezali in ga vtaknili v prtljajnik avtomobila, toda že kmalu se mu je uspelo odvezati. Stekel je proti sadovnjaku in se izgubil med jablanami.

To je le ena od zadnjih številnih novic o obstoju snežnega človeka, ki je prišla iz Sovjetske zveze, kjer je po pričevanjih že stotine sovjetskih državljanov prišlo v stik s temi primitivnimi in kosmatimi bitji, podobnimi ljudem.

IZKUŠNJE A. G. PRONINA

»Dne 12. avgusta 1958 sem šel po dolini reke Baliandkik in naenkrat opazil nenavadno bitje. Na južnem pobočju doline kakšnih petsto metrov daleč se je zgoraj po večnem snegu premikala prikazen nenavnadnega videza. Bila je podobna človeku, vendar je imela za človeka preširok hrbet. Zaradi belega ozadja je bilo mogoče jasno videti, da se je zaustavila. Stala je z razširjenimi nogami, njene roke pa so bile daljše kot pri človeku. Kakšnih pet minut je nepremično stala, potem pa je izginila za skalami.«

To so besede A. G. Pronina, hidrologa za geografska raziskovanja z leningrajske univerze. Prikazen, ki jo je opazil na robu ledenika v Pamirju, je bil jeti.

Pronin nadaljuje: »Tri dni pozneje sem se po sončnem zahodu vračal z ogleda predela, kjer naj bi začeli delati, pa sem v isti dolini spet videl to bitje. To pot je izginilo v mraku, verjetno v jamo. Teden dni pozneje so prišli ljudje s potrebno opremo. Dolina je postala hrupna. Delo odprave je napredovalo in nenavadni dogodek je padel v pozabo. Toda prav pred odhodom odprave iz doline je izginil naš gumijast čoln, privezan na rečnem bregu. Vsi poskusi, da bi ga našli, so bili brez uspeha in ni nam kazalo drugega, kot da nanj pozabimo. Le mesec dni potem, ko smo odšli, pa so nas v Leningrad obvestili, da so naši kolegi iz znanstvene službe pri Ruski akademiji znanosti, ki so delali nedaleč od kraja, kjer smo prej delali mi, našli čoln pet kilometrov ob reki navzgor od kraja, kjer smo ga imeli privezanega. Le kako je lahko prišel tja gor? Popolnoma nemogoče bi bilo voziti čoln po divji gorski reki prek brzic in podvodnih skal.«

300 POROČIL PROF. KOFMANOVI

Ali obstaja tip predzgodovinskega, neandertalskega, primitivnega bitja iz kamene dobe, ki je preživel do današnjih dni?

V minulem stoletju je raziskovalec jetija v Mongoliji Prjevalski naletel na razburljive sledove o obstoju teh bitij, vendar so ga znanstveni krogi odvrnili od objave rezultatov njegovih raziskovanj, ker so se bali posmehovanja.

V petdesetih letih našega stoletja so Sovjeti nadaljevali raziskovanja na tem področju. Vendar so tudi to pot molčali, da jih ne bi smatrali za neresne. Zato je bilo tudi leta 1950 poročilo Pronina o jetiju v gorah sovjetske osrednje Azije zavito v molk. Vendar dajejo najosnovnejše okoliščine slutiti, da je bil molk takrat samo pajčolan, pod katerim so nadaljevali raziskovalno delo. Sovjetske raziskave so se nadaljevale tam, kjer jih je moral Prjevalski prekiniti, neovirano pa se nadaljujejo do današnjih dni.

Sovjetsko raziskovalno delo na tem področju je doseglo takšno stopnjo, ko je že mogoče dokazati, da obstaja izredno majhna razprostranjenost hominidov (se pravi bitij, ki so podobna človeku). Tisto, kar so odkrili, so verjetno primitivni predzgodovinski ostanki, ki jim je uspelo neovirano nadaljevati življenje v najbolj nedostopnih predelih našega planeta, kjer so jim življenjski pogoji ustrezali.

Sedanja sovjetska raziskovanja na tem področju potekajo v glavnem na Kavkazu, na območjih Kabardinije in Balkarije. Raziskujejo tudi na območju Čatkal nekaj milj vzhodno od Taškenta, kjer se je mudilo nekaj odprav, da bi raziskovale ta fenomen.

Članki o teh odpravah so zbudili velikanško zanimanje. Odkar je prva odprava začela delati, je profesorica Jeanne Josefov-

na Kofman, ki je bila vodja ekspedicij, dobila v prav kratkem času 300 poročil ljudi, ki so videli neznano bitje ali pa v snegu našli njegove sledove. Opisi teh srečanj se bolj ali manj popolnoma ujemajo.

Profesorica Kofmanova je rezultate svojega dela objavila v predavanju, ki ga je imela v Geografskem društvu v Moskvi marca leta 1966. Glede na rekonstrukcijo ločanje je mogoče domnevati, da obstaja neka vrsta zelo primitivnega hominida, ki spominja na izumrli tip homo sapiens. Nekaj tednov so strokovnjaki opazovali dolino Kuruko in opazili, da je tam živel neko neznano bitje. Opazili so ga pri glavnem mestu Kabardinije Nalčiku. Jeti je bil čokat in srednje visok.

Po ugotovitvah dr. Borisa Poršneva, znanega sovjetskega zgodovinarja, je ljudem občasno uspelo ujeti jetije in jih pripeljati v naseljena območja, vendar je večina kmalu zatem umrla. Zabeleženih je približno deset takih primerov, in sicer leta 1912, 1914, 1937, 1941 in 1954. Vse jetije so ujeli v goratih predelih Sovjetske zveze in Kitajske.

ZANA IN NJENI OTROCI

Morda je od vseh teh zgodb najnenavadnejša tista o Zani iz minulega stoletja. Zana je bila samica, ki so jo ljudje ujeli in jo udomačili. Pokopana je v vasi Thina v pokrajini Očamčir. Med prebivalci tega kraja jih je bilo v šestdesetih letih tega stoletja kakšnih deset, ki so bili na njenem pogrebu, več kot sto prebivalcev, ki so takrat živeli, pa je dalj časa poznalo Zano. V začetku je bila Zana v trdno za-

Sporna alternativa

V nekaterih državah Zahodne Evrope se veliko ukvarjajo s proučevanji alternativnih virov energije. Vrsto praktičnih rezultatov pri izrabi vetra v energetske namene imajo na Nizozemskem in Danskem ter v Veliki Britaniji in Zvezni republiki Nemčiji, posebno na Nizozemskem pa prav negujejo svojo tradicijo izrabe vetra v najrazličnejše namene.

V Friziji na Nizozemskem imajo urejen park-muzej, v katerem so zbrani najrazličnejši mehanizmi in naprave, s katerimi je mogoče izrabiti energijo vetra. Tako je tam tudi več stokilovatnih elektrarn na veter — in tam se je mogoče najbolje prepričati, zakaj imenujejo te elektrarne »vražji orkester« in zakaj jim nekateri varstveniki okolja nasprotujejo. Elektrarne namreč povzročajo tak hrup, da ga lahko prenašajo le črede živine, ki se pasejo pod njimi.

V Zvezni republiki Nemčiji uvajajo elektrarne na veter zelo zadržano. Pobud-

niki elektrarn na veter so predvsem kmetje v krajih z ugodnimi vetrovnimi razmerami. Vlada v tej visoko razviti državi ne kaže posebnega zanimanja za uvajanje takšnega pridobivanja energije. To utemeljujejo predvsem z dejstvom, da je v Nemčiji malo predelov z ugodno letno povprečno hitrostjo vetra. Pojavili pa so se tudi že pomisleki o onesnaževanju okolja s temi kovinskimi konstrukcijami.

Prav malo so znani pojavi elektromagnetnih motenj, ki so posledica delovanja elektrarn na veter. Delovanje radarskih naprav, oddajanje in sprejemanje radijskih in televizijskih signalov je prilagojeno konfiguraciji terena, rotirajoče vetrnice pa povzročajo refleksije in sekanje potujočih valov, kar resno ogroža normalno delovanje teh sistemov. Zaradi teh motenj so morali ukiniti več televizijskih in radijskih zvez na Nizozemskem, Danskem in v Veliki Britaniji.

(ELGO)

prtem prostoru in se je obnašala kot divja zver. Hrano so ji morali metati, ker se ji ni upal nihče približati. V tla je skopala luknjo in največ časa preživela v njej. Tako divja je tam živeła tri leta. Od takrat pa je postopoma postajala vse bolj domača in ljudje so jo preselili pod šotor ob neki hiši. Najprej so jo imeli privezano, potem pa so jo pustili, da je sama hodila okrog. Nikoli ni šla predač od kraja, kjer je dobivala hrano in nikoli ni prenašala toplih prostorov.

Njena koža je bila črna oziroma temnorjava, telo pa poraslo z rdečkasto rjavo dlako. Svetleča se črna dlaka na glavi je bila košata, zmršena in gosta. Leta dolgo se ni prav nič spremenila: lasje ji niso siveli in zobje ji niso izpadali. Zanini zobje so bili ogromni in je lahko z njimi zdrobila vse, do česar je prišla. Tekla je lahko hitreje od konja in je bila sposobna preplavati divjo reko Movki celo takrat, kadar je najbolj narasla. Zelo rada je imela vino in se je pogosto napila, potem pa je ure dolgo spala.

Znana je fantastična epizoda iz njenega življenja, ki je hkrati izredno pomembna za genetike. Zana je bila nekajkrat noseča z različnimi ljudmi in je rodila brez kakršne koli pomoči, vsakokrat pa je odnesla novorojenčka k mrzli reki in ga skopala. Vendar otroci niso bili sposobni preživeti tega mrzlega »krsta« in so vsi po vrsti takoj umrli. Ko so to videli, so kmetje naslednjič Zani otroka vzeli, da bi ga spravili pokonci in da bi odrasel. To se je zgodilo štirikrat in ti otroci, dva sinova in dve hčerki, so bili sposobni presojanja in so govorili. Resda so imeli nekatere nenavadne telesne in duševne lastnosti, vendar so se lahko prilagodili delu in življenju z ljudmi.

UJET »DIVJI ČLOVEK«

Pa se nekoliko vrnimo v zgodovino in se spomnimo nekaterih prejšnjih srečanj z jetiji! Rusko geografsko društvo je med letoma 1905 in 1907 naložilo mlademu učenjaku B. B. Borodinu, naj pelje odpravo prek Mongolije v Tibet. Nekega večera pred sončnim zahodom je vodja karavane Borodinove odprave nenadoma zakričal in pokazal na nenavadno bitje, ki se je vzpenjalo po gruščnati vzpetini. Celotna skupina je natančno videla dolgodlako glavo prikazni, ki je bila podobna ogromni gorili. Nekaj časa je tam stala, potem pa se je skrila za vzpetino.

Okoli leta 1910 je mlad geolog V. A. Haklov spoznal dva očividca iz osrednje Azije, ki sta videla ujetega »divjega človeka«. Jeti je bil samec, malo manjši od tistega, kar bi lahko imenovali srednje velik človek, in porasel z dlako »prav kot mlada kamela«. Najbolj so padle v oči njegove dolge roke, ki so segale pod kolena. Stal je nekoliko

upognjen naprej, ramena je imel nekoliko potisnjena naprej, prsa pa je imel rahlo udrta. Obrvi je imel postrani in so štrlele nad očmi. Imel je močno razvito spodnjo čeljust brez brade, majhen nos in veliki nosnici. Ušesa je imel velika, brez ušesnih mečav in rahlo priostrena navzgor »kot pri lisici«. Koža na čelu, kolenih in komolcih je bila rožnata in trda, noge je imel oksaste in rahlo upognjene v kolenih. Stopala so bila podobna človeškim, vendar so bila en in polkrat do dvakrat večja, prsti pa stegnjeni in razširjeni.

V. A. Haklov se je pogovarjal še z enim očividcem, ki je nekaj mesecev opazoval »divjega človeka« nedaleč od reke Manasa. To je bila samica, ki so jo ujeli kmetje iz teh krajev. Tudi ta »divja ženska« je natančno ustrezala opisu jetija. Občasno je dajala od sebe nekakšne glasove, vsakemu, ki se ji je poskušal približati, pa je kazala zobe. Ko je spala, je bila v posebnem položaju, »nekako tako kot kamela«: s kolene in lakti je bila oprta na tla, ki se jih je dotikala s čelom, medtem ko je imela roke na tilniku. Večinoma je jedla meso, vendar se je postopoma navadila tudi na kruh. Od časa do časa je zgrabila in požrla žuželke, ki so ji prišle blizu. Vodo je pila lež, stegnjena »kot konj«, ali pa jo je z rokami zlivala v usta. Hodila je malomarno in opletala z rokami.

Haklov je imel fotografije, na katerih so bili šimpanz, gorila in rekonstruirana skica predzgodovinskega človeka. Slike je kazal očividcema in ju prosil, naj povesta, katera od njih je najbolj podobna »divjemu človeku«. Oba sta pokazala sliko predzgodovinskega človeka.

ZAKAJ JE JETNIK MOLČAL?

Poleti leta 1928 je znani mongolski učenjak profesor Rinčen prenočil v hiši neke sedemdesetletne Mongolke iz Gobija. Priporočila mu je, kako jo je nekoč jetijeva samica podojila. Ko je bila še majhna, je oče s karavano odšel v Sinkjang, mati pa je šla napojit trop ovac in je otroka pustila samega v jurti (šotoru, pod kakršnimi še zdaj živijo mongolski nomadi). Ko se je mati vrnila z ovcami, je slišala otrokov jok in videla, da je vhod v jurto odkrit. Planila je v šotor in opazila grdo nago žensko, ki je imela telo poraslo z redko dlako. Sedela je na vzhodni strani jurte ob majhni mongolski zibki in potiskala eno od svojih dolgih dojk otroku v usta. Mati je zakričala in se vrgla, da bi zavarovala otroka, takrat pa je kosmata spaka hitro spustila otroka, preskočila mater in stekla ven.

Neki stari prijatelj profesorja Rinčena, ki mu je bilo ime Gopil, mu je pripovedoval o ugrabitvi v Gobiju, ko je jeti odnesel človeka. Karavana, ki je potovala v mesto Hoho v notranjosti Mongolije, se je ustavila v Gobiju. Eden iz skupine je šel, da bi

zbral kamele, ki so se razkropile po paši. Ker ga dolgo ni bilo nazaj, je njegove sopotnike začelo skrbeti in eden od njih ga je šel iskat po okolici. Vendar ga je starejši in izkušenejši član skupine opozoril, da živi v divjini tega predela jeti in da je nevarno, če bi ga šel iskat sam. Ko se jih je nato nekaj prebijalo skozi grmovje, so naleteli na podzemsko jamo, pred vhodom katere so opazili sledove, po katerih je bilo mogoče jasno razbrati, da se je človek v čevljih bojeval z bosonogim. Strašno prestrašeni si niso upali iti v jamo. Zbrali so kamele in se vrnili v tabor, da bi vzeli puške. Vendar jih je izkušeni karavanski vodnik odvrnil od zamisli, da bi se takoj vrnili pred jamo, ker da se jeti, ki je ujel človeka, po več dni potem ne prikaže iz luknje. Zato so nadaljevali potovanje in sklenili prijatelja rešiti ob vrnitvi.

Tedaj so v resnici postavili šotor blizu votline, trije pa so se s puškami skrili v grmovju nedaleč od vhoda v jamo. Ves dan se ni nič pojavilo, ob sončnem zahodu pa se je pred spodmolom prikazalo nekaj na dveh nogah: bitje, katerega telo je bilo poraščeno z dlako. Strelji so odjeknili in bitje je padlo mrtvo. Trije možje so ponovno napolnili puške in pohiteli v jamo v upanju, da bodo tam našli prijatelja in ga spravili na varno, preden bi strelji privabili še druge jetije.

Našli so ga, vendar se ni razveselil njihovega prihoda: bil je popolnoma apatičen in je deloval skoraj divje. Od tedaj je bil izredno molčeč in ni hotel nič pripovedovati o tem, kaj se je dogajalo z njim v jami. Po vrnitvi domov ni hotel ljudem gledati v oči, ko pa je opazil, da ga drugi gledajo, se je obrnil in buljil v zid. Dva meseca pozneje je umrl.

SKRIVNA ZALOGA NARAVE?

Po mnenju profesorja Rinčena jetiji v Mongoliji izumirajo hkrati s prodiranjem civilizacije v njihova nomadska območja. Vendar so ta bitja izredno podobna tistim, ki jih proučuje profesorica Kofmanova na Kavkazu, »snežnim ljudem« v Tibetu in »divjemu človeku« iz Pamirja, ki so ga proučevali A. G. Pronin in drugi.

Poročila o jetijih so prihajala z območij Jablonovi, Stanovoj in pogorja Džugžur. Poročila so prihajala tudi z območja Bajkalskega jezera in severneje od Jeniseja. Jetiji so nekakšni izobčenci z živalskega razvojnega debila, ki jih še vedno uvrščamo med pripovedke in ki jih je na svetu očitno vedno manj, svoje življenje pa nadaljujejo v nekaterih divjih predelih, kamor človek še ni prodr.

Morebiti bo zvenelo skeptično naslednje: Mogoče nikoli ne bomo zvedeli prave in popolne resnice o jetiju ali »snežnem človeku«. Nemara pa so prav ta bitja prvotna neizdelana in skrivna zaloga, ki jo je ohrani-

nila narava, da bi se uprla in preživela končno katastrofo. Morda je to nekakšen surov material za nov začetek v evoluciji, če bi naposled z atomi uničili to našo civilizacijo.

JESEN 1989 NA KREDARICI

Lanska jesen (1989) se je — v meteorološkem smislu delitve leta na letne čase — iztekla z mesecem novembrom. Če primerjamo temperaturni povpreček lanske jeseni, ki znaša 0,1^o, z dolgoletnim jesenskim temperaturnim povprečkom, ki znaša prav tako 0,1^o, ugotovimo, da je bila jesen normalno topla. Toda padavin je v vseh treh jesenskih mesecih padlo skupaj samo 314 mm, kar je le 54 % normalne jesenske količine moče.

Pri obravnavi klimatskih pokazateljev posameznih jesenskih mesecev opazimo marsikakšno zanimivost, ki jo jesenski povprečki zakrijejo.

Septembrski temperaturni povpreček je znašal na Kredarici 3,2^o. Bil je za 0,2^o pod normalno vrednostjo (= dolgoletni povpreček obdobja 1956—1985). Oktobrski temperaturni povpreček je znašal 1,5^o. Bil je za 1,1^o nad normalno vrednostjo. Dolgoletni novembrski temperaturni povpreček Kredarice znaša — 4,0^o, lanski pa je bil za 0,4^o nižji: znašal je — 4,4^o. Prvi in zadnji jesenski mesec sta bila prehladna, drugi (oktober) pa je bil občutno pretopen.

Absolutne ekstremne temperature so bile v mejah doslej znanih temperaturnih ekstremov. Maksimalne temperature posameznih mesecev so znašale 12,1^o dne 17. septembra, 11,6^o dne 23. oktobra in 7,0^o dne 2. novembra. Minimalne mesečne temperature so bile — 6,6^o dne 30. septembra, — 8,1^o dne 16. oktobra in — 17,6^o dne 26. novembra.

Septembrski mesečni povpreček oblačnosti, ki je preračunan na 5,6 desetih pokritosti neba, je bil enak normalni vrednosti. V tem mesecu je sonce obsevalo Kredarico 146 ur, kar je komaj 39 % maksimalnega možnega trajanja sončnega sija v tem mesecu. V skupno 10 padavinskih dneh je padlo 178 mm padavin, kar je 94 % septembrske normalne količine. V glavnem je snežilo, dva dneva pa je vmes tudi deževalo. Snežna odeja je ležala 9 dni, njena maksimalna debelina je merila 75 cm, in sicer dne 29. septembra. To je bila tudi najdebelejša septembrska snežna odeja na Kredarici, odkar imamo tam redna meteorološka opazovanja (od avgusta 1954). Dosedanji septembrski rekord debeline snežne odeje je znašal 54 cm, izmerjen pa je bil 26. septembra 1984.

Oktobrski normalni povpreček oblačnosti znaša 5,1 desetine pokritosti neba, lanski